

KAREN ELMELAND

HERTUG HANS OG HANS TROFASTE RIDDERE

og deres eksklusive togter til rusuniverset

En mørk og våd novemberaften i 1991 befinder jeg mig sammen med to af mine venner foran Aabenraa Statsskole. Vi står i regnen sammen med ca. 50 andre personer og venter på en bus, som skal køre os til bryggeriet Fuglsang i Haderslev. Omsider kommer bussen, og vi stiger ind. Da kursen er sat nordpå, rejser en mand sig op, griber mikrofonen og byder selskabet velkommen. Han fortæller, at i dagens anledning er rundvisningen på bryggeriet droppet, selskabet vil blive ledt direkte ind i besøgshallerne til prøvesmagning af bryggeriets produkter. Talen bliver hilst med jubel og klapsalver. Selv sidder jeg våd og noget beklemt på et af de bageste sæder. Jeg er nu – sammen med foreningen gnaslgUF og tilhørende koner og kærestes – på vej til bryggeriet Fuglsang for at fejre foreningens 10-års jubilæum; men den egentlige grund til min tilstedeværelse er det, foruden mig selv, kun mine to bekendte, der kender til.

Siden efteråret 1990 havde jeg arbejdet på et forskningsprojekt, der sigtede mod at give en bred beskrivelse af dansk alkoholkultur, dels gennem en analyse af de kulturelle normer og kollektive kontrolmekanismer, der måtte have indflydelse på danskernes brug af alkohol og rus, dels gennem en analyse af de rituelle strukturer, der styrer og formgiver det sociale samvær i forskellige drikkesituationer.¹ I forlængelse heraf var det også formålet at give en kvalitativ beskrivelse af rusen som tilstandsform – som ikke-hverdagsbevidsthed. Til beskrivelsen af danskernes oplevelser og omgang med alkohol havde jeg i projektets startfase foretaget en række interviews. Interviewmetoden havde dog hurtigt vist sig at være meget lidt frugtbar, især i relation til min interesse for den subjektive rusoplevelse. For det første syntes det som om, danskerne generelt opfattede den personlige brug af og oplevelser med alkohol som et meget privat anliggende, som de ikke umiddelbart ønskede at delagtiggøre en fremmed i, for det andet syntes det som om, danskerne fattedes ord, når det handlede om at reflektere verbalt over selve rusoplevelsen. Jeg havde derfor erkendt, at den videre dataindsamling også måtte omfatte deltagerobservation. Og da mine erfaringer med de indledende interviews endvidere pegede i retning af, at alkoholindtagelse og rus var aktiviteter, hvor det var vigtigt at „være fælles“, havde jeg besluttet, at disse studier måtte iværksættes som „skjulte“ observationsstudier. Igennem nogle bekendte fik jeg kendskab til et ølbroderskab i Åbenrå, gnaslgUF, som stod for afholdelse af deres 10-års jubilæum. Deltagelse i dette jubilæum ville, mente jeg, give mig chancen for at studere rusens sociale funktion på allernærmeste hold. Og det var så hel-

digt, at dette ølbroderskab, som er forbeholdt mænd, i forbindelse med fødselsdage og andre højtider også inviterer tilknyttede hustruer og veninder. Via kritisk gennemgang af listen over medlemmer fandt mine bekendte frem til en broder, som nyligen var blevet skilt, og jeg fik lov til, efter diverse indviklede forhandlinger, at indtræde i rollen som dette medlems ledsagerske. Så her var jeg altså – midt i mit første „skjulte“ observationsstudie og ikke så lidt nervøs for, hvad der ville ske, hvis jeg blev afsløret.

Vel ankommet til bryggeriet placeres vi i besøgslokalet ved små seksmandsborde, og der bliver serveret smørrebrød og Fuglsang-øl. Foreningens ledelse (Duumviratet) aflægger beretning for det forløbne år, og i umiddelbar forlængelse heraf tager kassereren over og begynder at indkræve årskontingent. Ansatte ved bryggeriet sørger diskret for, at de tomme flasker på bordene bliver fjernet og erstattet med fyldte. Selv føler jeg mig efterhånden også ganske veltilpas; som ledsager til et medlem er jeg forholdsvis upåagtet og kan derfor i ro og mag studere festens forløb, og det hele går jo ganske udmærket. Men efterhånden – og under indflydelse af den megen indtagelse af øl – begynder mine bekendte dog at sidde og vride sig, historien om min tilstedeværelse er for god til ikke at blive fortalt. Og det bliver den så. Jeg bliver kaldt hen til Duumviratet og må gå til bekendelse. I forlængelse heraf beder jeg så om et interview næste dag. Duumviratet indvilger – dog under forudsætning af, at jeg til gengæld vil deltage i et indslag i lokalradioen om min mission.

Seancen på bryggeriet varer ca. 3 timer. Omkring kl. 23 brydes der op, og bussen kører deltagerne mod Åbenrå. Undervejs stopper vi ved en holdeplads med telefon, et af medlemmerne stiger ud og foretager en telefonopringning. Da han kommer tilbage, griber han mikrofonen og fortæller, at han har arrangeret, at samtlige deltagere vil blive kørt til et musikværtshus i Åbenrå, hvor der vil være fri entre samt en gratis Fuglsang til alle. Det er medlemmet „æterdreng på prøve“, hvis prøvetid med denne indsats nu er ophørt.

På værtshuset samles deltagerne for at nyde den første gratis øl, men herefter går selskabet mere eller mindre i opløsning. Efter en times tid er de fleste gået hjem, og de resterende samles ved et fælles bord. Samtaleemnerne centrerer sig nu om privatlivsfæren, der sladres og udveksles nyheder. Efter et stykke tid bliver opmærksomheden atter rettet mod mig. Hvorfor er jeg der i grunden? Udspionerer jeg dem? Og hvad skal jeg helt konkret bruge det til? Jeg fortæller lidt om projektet, hvilket dog kun afføder større usikkerhed. Tonen er nu lettere aggressiv, hvilket ikke skyldes beruselse – ingen af deltagerne er synligt berusede – men snarere en ændret samværsform. Efter et stykke tid finder jeg det klogest at takke for aftenen, minde Duumviratet om interviewaftalen næste dag og ellers trække mig tilbage i god ro og orden.

Vedtægter for foreningen gnaslguF

1. Hjemstavnsforeningens navn er gnaslguF.²
2. Foreningens formål er afdrikkelse af gnaslguF.
3. For at skærpe smagssansen bør medlemmerne af komparative grunde regelmæssigt afdrikke andre bryggeriers produkter.
4. Hjemstavnsforeningens hofdrik er snaH gutreH.³ syL kan ikke drikkes, men der ses gennem fingre med chabesO.⁴
5. Foreningen ledes af Duumviratet.
6. Menige medlemmer optages efter opfordring eller anmodning, forudsat at de består optagelsesprøven.

7. Kassereren opkræver det fornødne kontingent.
8. Generalforsamling afholdes efter behov hos de fine.⁵
9. gnaslguF tilstræber et højt aktivitetsniveau, herunder virksomheds- og institutionsbesøg.
10. Foreningens medlemmer bør til enhver tid udvise en sådan adfærd, at de ikke svigter den tillid, som Duumviratet viser dem.
11. Vedtægterne er indgået for evig tid. Dog kan Duumviratet ændre disse, når det skønnes ønskeligt.

Et medlem af Duumviratet fortæller om gnaslguF⁶

Foreningen blev stiftet af Duumviratet, altså NN og jeg. Det skete efter, at vi på gymnasiet havde haft ansat en vikar fra Århus, som dér var medlem af X-masforeningen. Denne forening fejrer X-mas-øllen ved den årlige frigivelse af samme og har som formål, at denne øl skal kunne købes året rundt. Det blev vi inspireret af – og oprettede så foreningen gnaslguF, som jo er bryggeriet Fuglsangs navn stavet bagfra. NN og jeg lavede selv vedtægterne, og foreningen er som sådan en parodi på broderskaber som Rotary og Lion, som jo er renlivet udemokratiske, men altid skjuler sig bag et demokratisk skær. Men vi er, som man kan se ud af vedtægterne, helt synligt udemokratiske. Vi er en mandeforening i lighed med de fleste andre loger; der er dog én kvinde, som er medlem af foreningen. Der har i tidens løb været en del andre kvinder, som ønskede medlemskab, men det er helt udelukket.

Foreningen er en hjemstavnsforening med hovedsæde i Åbenrå, men klart knyttet til bryggeriet Fuglsang i Haderslev. Fuglsang har stor forståelse for vort virke, og det viser de ved, at vi når som helst kan komme på besøg på bryggeriet. Og vi undgår rundvisningerne, da vi har været adskillige rundvisninger igennem og ikke finder det fornødent hver gang. Vi på vores side støtter jo også på mange måder bryggeriet, dels ved selv at aftage store mængder af dets produkter, dels ved at vi bidrager til deres markedsføring, idet vi altid sørger for at reklamere for vores virke. Endvidere har vi sørget for, at de værtshusejere i området, som ikke havde Fuglsang på repertoire, nu har fået det.

Vi har lige nu 38 medlemmer i aldersklassen 45-60 år. Der sker en vis udskiftning, hvor Duumviratet somme tider smider nogle ud, og andre bliver taget ind. Medlemmerne har lov til at foreslå emner, og passende emner bliver så optaget på prøve først naturligvis. Når de så har gjort sig særlig heldigt bemærket, så ophører prøvetiden. For eksempel i aftes da gnaslguF fejrede 10-års jubilæum på Fuglsangbryggeriet, da var der et medlem – lederen af lokalradioen – som ophørte med at være „æterdreng på prøve“.

Vi er en samling af mennesker, der er ret højrøstede. Det er ikke sagtomdige eller spagfærdige folk, vi har som medlemmer – de ville slet ikke kunne komme til orde. Det er et fællestræk hos medlemmerne, at de bruger deres mund meget og gerne, men det ender da altid med en vis eftertænkksomhed. Det er ikke bare almindelig fuldemandssnak. I foreningen er der folk fra forskellige erhverv, men der er nok et dominerende akademisk islæt. Foreningen er jo stiftet af gymnasielærere, og til at begynde med var der også flest gymnasielærere i foreningen, men nu er der også lærere fra andre skoleformer, og vi har en del medlemmer, som er ansat på amtsgården. Vi er ikke nogen snobbet forening, og vi har heller ikke noget uddannelsesmæssigt optagelseskriterium. Men medlemmerne

er – af en eller anden grund – højt uddannede folk med en forholdsvis høj social placering. Det er dog ikke noget, der har været tilsigtet. Men det har vel nok noget at gøre med omgangsformen. Ofte holder vi vore møder på bryggeriet, hvor der er frit øl over bordet, og det er store mængder øl, vi taler om. Der er ingen asketer blandt medlemmerne. Der indtages i forbindelse med foreningens aktiviteter altid store mængder øl. Så det er vel nok det, at man kan indtage øl med værdighed ... ja og så udvise en vis akademisk humor, der ligesom kendetegner vore medlemmer. Altså vi har da haft medlemmer, som ikke følte sig helt godt tilpas og så er smuttet ud af foreningen igen. Og det har nok typisk været håndværkere eller faglærte arbejdere, som nok har været nogle af medlemmernes venner, men som alligevel ikke har følt sig hjemme her hos os.

Som nævnt så er vi dog også somme tider nødt til at ekskludere medlemmer, men det hører heldigvis til undtagelserne. Der var fx en gang, hvor vi holdt fødselsdag for foreningen, hvor et medlem sagde, at han gerne ville lægge hjem til. Og vi holdt så denne fødselsdag i hans hjem og havde, som vi plejer i disse tilfælde, vore damer med. Det gik meget godt, vi fik mad udefra og mange gnasluF. Men pludselig ophørte gæstfriheden, vores vært smed os ud efter oven i købet at have slået på et medlem af Duumviratet, fordi dette medlem og det andet medlems kone sammen havde været i køkkenet for at hente øl. Det var fra hans private ølforråd, viste det sig, og det protesterede han altså voldsomt imod og slog så dette medlem af Duumviratet. Senere fandt vi ved nærmere eftertanke ud af, at det måtte skyldes jalousi, for han plejede nu ikke at være så nærig. Men han blev altså lidt voldsom, og et andet medlem af foreningen stillede sig derfor op og holdt en meget lang tale, hvilket var lidt forvirrende, idet det ene medlem smed os ud, mens et andet holdt tale. Vi lyttede dog mest til talen, hvori det andet medlem berettede, at også han havde lagt hjem til en af gnasluFs fester, hvor han godt vidste, at øllerne slap op, uanset hvor godt Duumviratet havde sørget for indkøbene. Han havde derfor selv sørget for indkøb af nogle ekstra kasser, der ligeså stille, diskret og ubemærket blev blandet med de andre. Det, mente han, hørte sig til. Endvidere berettede han om, hvorledes ting kunne gå i stykker. Hos ham var således en sofa gået i to dele og havde været svær at reparere. Ja, og det er jo, hvad der kan ske, men at et medlem bliver voldelig ... nok havde han titel af revolverjournalist, men alligevel ... at slå på et medlem af Duumviratet, det er ikke i foreningens ånd.

Men vi er jo som sagt en forening med et højt aktivitetsniveau – blandt andet bestående i ekskursioner. Ekskursioner hører helt klart til foreningens naturlige og daglige virke. Der kan nævnes en ekskursion til Flensburger Brauerei for nogle år siden. Vi har gerne villet gentage dette besøg, men man har fra bryggeriets side en klar erindring om vort første besøg, hvorfor dette endnu ikke har kunnet lade sig gøre. Ved den lejlighed kom et af medlemmerne i øvrigt i byens ugeavis. Efter besøget på bryggeriet besøgte vi Oluf Samsonsgang, hvor medlemmet holdt tale om de forskellige bygninger og damerne i disse bygninger og deres forskellige former, udseende og kurver. Og så nåede vi til sidst et hus, hvor medlemmet fortalte, at her havde han som 15-årig mistet sin dyd formedelst 5 DM. Vi var forberedt på denne tale og havde derfor medbragt en plakat „Hier hat xx sein Tugend verloren“, som vi hængte op på huset, hvorefter vi fotograferede medlemmet foran dette hus. I mellemtiden angreb luderne i gaden os, da vi jo som sådan ikke var kunder, men tilsyneladende bare generede dem, og politiet kom, og vi blev således fordrevet fra kvarteret. Men hele denne begivenhed kom altså i ugeavisen sammen med det omtalte billede.

Herudover har vi en årlig „Spezial Bier Abend“, hvor medlemmerne medbringer øl fra deres sommerferie, og hvor vi så afdrikker disse produkter. Det foregår på gnaslguFs flåde – tre af medlemmerne har lystbåd. Vi bliver dog i land af hensyn til søsikkerheden – altså vi er på bådene, der er fast fortøjet til kajen. Her i år afdrak vi fx 37 forskellige øl-sorter, blandt andet nogle fra Kina og Japan. Vi ender dog altid med at drikke en kasse Fuglsang og når altid frem til, at dette er den bedste øl. Så har vi ladet diverse andre aktiviteter opstå, blandt andet har vi indspillet et bånd i et pladestudie, hvor vi har indsunget „gnaslguFs Old Star Song“ om vores gode produkt.

Man kunne tro, at der i en sådan velfungerende forening ikke var så meget at lave for Duumviratet, men det er der. For som i så mange andre loger er det jo ledelsen, der bestemmer, hvem der skal optages, og hvilke titler de så skal have. Og som sagt er det også vores opgave at smide medlemmer ud, såfremt de ikke lever op til foreningens formål. Det er jo en mandeforening, men som før nævnt har vi dog ét kvindeligt medlem. På vores 2-års fødselsdag havde foreningens kvinde – der kom for sent og i ret beruset tilstand, hvilket dog er i fuld overensstemmelse med foreningens formål – en gave med til Duumviratet. Det var et andet kvindemenneske, som jo naturligt nok fik titlen „gaven“. Og hun levede på bedste vis op til at være gave, idet hun på skift sad på skødet af de to medlemmer af Duumviratet og således delte sol og vind lige. Men efterhånden fik vi nogle problemer med de andre medlemmer, som troede, at det var hele foreningens gave. Så vi udnævnte et medlem af foreningen til sikkerhedsofficer, Security Officer, og vi troede, at gaven var i gode hænder hos ham. Hun var nok i lidt for gode hænder, for i dag er de gift. Han blev naturligvis degraderet, altså, vi smed ham ikke ud af foreningen, men vi degraderede ham. Da vi var med til hans polterabend, fik han dog sin gamle titel tilbage og et dokument, hvori Duumviratet gav ham gaven til fri afbenyttelse. Nu er hun altså ikke længere Duumviratets gave, men sikkerhedsofficerens kone.

Drikkeaktens og rusens betydning i foreningen gnaslguF

Som det fremgår af foranstående, så ses de forskellige drikkeakter hos gnaslguF at udgøre rammer for de „små“ historier, der tilsammen udgør foreningens samlede historie. Og der er ikke tvivl om, at drikkeakten anskues som en social aktivitet, der har til formål at fremme fællesskabsfølelsen blandt de deltagende. Men netop det at drikke sammen synes på samme tid at være kendetegnet af en mærkelig ambivalens. På den ene side markerer det broderlige forbindelser mellem de drikkende, på den anden side er disse forbindelser også forbundet med gensidig kontrol og forpligtelse, hvor den, der forbryder sig mod drikkefællesskabets uskrevne regler og normer, ekskluderes. Drikkeakten kan således ikke anskues som dannelse af et fællesskab, men snarere som en besegling af et i forvejen eksisterende fællesskab. Det kan endvidere konstateres, at de hverdagsbaserede spilleregler sættes ud af kraft i drikkeakten, og nogle andre træder i stedet. Disse andre regler er imidlertid ikke kun defineret gennem en negation af hverdagsreglerne, men må netop ses som udtryk for et selvstændigt værdiunivers, hvor drikkeselskabets historie og gruppenormer får ny aktualitet og betydning igennem rusoplevelsen.

De situationer og strukturer, der styrer danskernes måde at drikke på, kan meget overordnet henføres til to ritualformer – overgangsritualet og forbrødringsritualet. Overgangsritualet har til formål at markere statusskift, som vi fx ser det i iscenesættelsen af

fødselsdage, jubilæer, forfremmelser osv., mens forbrødringsritualets formål er at bevare og besegle en eksisterende orden inden for en i forvejen defineret og afgrænset gruppe. Men hvor overgangsritualet må ses som et meget styret ritual, hvis forløb på forhånd er planlagt og formgivet, så er forbrødringsritualet et mere anarkistisk ritual, hvis bevarende effekt opnås dels ved at producere historie, dels ved udrensning. Groft sagt, danner overgangsritualet ramme omkring „noget som er sket/vil ske“, mens forbrødringsritualet iværksættes for at „få noget til at ske“. I visse tilfælde – som ved gnasluFs 10-års jubilæum – kan der være tale om en dobbeltritualisering, hvor et forbrødringsritual umiddelbart afløser et overgangsritual. Ved 10-års jubilæet blev selve jubilæet som fællestema afsluttet kort efter ankomsten til musikværsthuset, hvor der så i forlængelse heraf iscenesattes et forbrødringsritual mellem de tilbageblevne. Jeg skal vende tilbage til dette senere.

Som det fremgår af interviewet med Duumviratet, er forbrødringsritualet det hyppigst forekommende drikkeritual hos foreningen gnasluF. De historier, der produceres ved de enkelte drikkesessioner – og som i øvrigt føres flittigt til protokols – gør foreningen videre levedygtig, idet de binder medlemmerne sammen omkring en større udviklingshistorie. Som man vil kunne se, er det vigtigt, at historierne er grænseoverskridende, dvs. at de som omdrejningspunkt har handlinger, som overskrider medlemmernes hverdagsnormer. I visse tilfælde har historierne herudover også en udrensende effekt, som det netop fremgår af episoden med „revolverjournalisten“. Men for at forstå, hvorledes og hvorfor de konkrete historier iværksættes, gennemføres og afsluttes, er man nødt til at se nærmere på selve beruselsesfænomenet – og på de strukturer, der styrer rusoplevelsen.

Rusens mytiske forløbsstruktur

Rus og ekstase er universelle fænomener, der sammen med drøm, trance, meditation og hypnose er udtryk for ændrede bevidsthedstilstande. Og selv om disse forskellige former for bevidsthedstilstande er af forskellig karakter, så udviser de samlet en radikal, kvalitativ anderledeshed i forhold til hverdagsbevidstheden. Det rusbegreb, jeg opererer med, betegner en ændring af hverdagsbevidstheden forårsaget af og iscenesat via alkoholindtagelse og er således defineret som et kvalitativt mere end et kvantitativt orienteret begreb.

I alkoholforskningen har man traditionelt anskuet alkohols funktion som fordelt inden for forskellige behovskategorier: alkohol som næringsmiddel, som nydelsesmiddel, som medikament og som rusmiddel. Det er imidlertid min opfattelse, at selv om alkoholindtagelse til enhver tid og for enhver bruger i forskellige situationer vil rumme forskellig vægtning af disse funktioner, så er rusfunktionen essentiel og overordnet i forhold til alkoholbrug – ikke nødvendigvis som påtrængende fysisk oplevelse, men til enhver tid som aktiverende visse bagvedliggende oplevelses- og kommunikationsstrukturer.

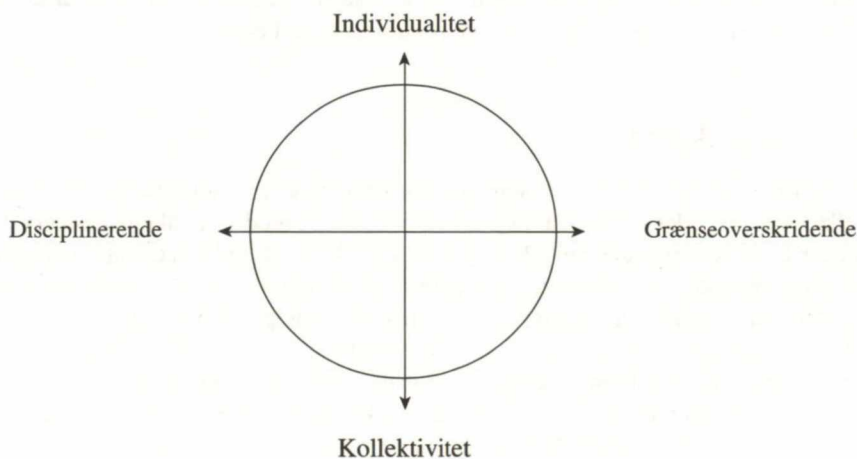
König har undersøgt og fundet forskellige fælles kendetegn for rusoplevelsen: dels en ændret tidsopfattelse (en væren i nuet), dels ændrede subjekt-objekt-relationer og en ændring i tanke og tale hen mod det fabulerende (König 1981). De hidtidige forsøg på at trænge beskrivende ind i rusuniverset opsamler da også erfaringer, der henviser til rus-sproget som et symbolsk sprog mere end et kategoriserende (König 1981; Legnaro 1981), eller det som Langer betegner som ikke-diskursivt (Langer 1967). Da disse erfaringer har udprægede lighedstegn med den tilstandsform, A. van Gennep (1960) og sene-

re V. Turner (1969, 1977) betegner som den liminale fase i ritualet, vælger jeg til en beskrivelse af rusens grundstrukturer at anlægge en ritual-teoretisk indfaldsvinkel. Især inden for den nordiske alkohol kulturforskning har denne tankegang de senere år vundet indpas (Pedersen 1992; Skinhøj 1993; Henriksen & Sande 1994; Norell & Törnqvist 1995; Lelander 1998), hvilket måske netop skyldes, at den liminale fase hos Turner ikke kun henter sin betydning fra det, den er skilt ud fra, og det den fører frem imod, men netop ses som en tilstand med en egen produktiv værdi. For ligesom selve behandlingsforløbet i lang tid var misbrugsbehandlingsforskningens „black box“, således har rusen og rusoplevelsen været alkohol kulturforskningens „black box“. Rusen har primært været betragtet som en form for eskapisme – en „pause fra hverdagen“ (time out), fattig på reelt indhold og kun modvilligt tilladt. Ved at betragte drikkeakten som et ritual, bliver det imidlertid muligt at få et indblik i rusens „infrastruktur“, der tilsyneladende muliggør grænseoverskridende handlinger og erkendelser.

De allerfleste danskere skelner mellem forskellige grader af beruselse og ser den enkeltstående drikkeakt som et forløb, der er styret af de deltagendes tiltagende promiller. På trods af dette eksisterer der dog også en fornemmelse af, at drikkesecenen herudover har et strukturelt udviklingsforløb – uafhængig af den enkeltes beruselsestilstand. Hvis rusrummet anskues som et symbolsk, mytisk univers, må der til dette høre en overordnet struktur, der formgiver og styrer det mytiske forløb. Myten er ifølge Lévi-Strauss netop kendetegnet ved et bestemt strukturelt forløb, hvor strukturen bestemmes af forholdet mellem konstituerende storeheder, der benævnes mytemer. Inden for myten gestalter mytemerne sig ud i binære modsætninger, idet myten udgår fra sådanne modsætninger eller har dem som forudsætning (Lévi-Strauss 1955). Disse binære modsætningspar optræder ofte i en dobbeltkombination, idet de repræsenterer både kvalifikationer og funktioner, dvs. at der inden for det mytiske univers opstilles polariseringer inden for henholdsvis væren (det statiske princip) og handlen (det dynamiske princip).

I forhold til rusoplevelsen peger mit datamateriale på følgende fire principper, der her går igen som strukturelle betydningsbærere: kollektivitet/individualitet og disciplinerende/grænseoverskridende.

Model over rusens forløbsstruktur

Den viste model illustrerer rusens univers. Cirklen angiver afgrænsningen mellem det liminale rum og hverdagsbevidstheden, og akserne markerer de dominerende principper i rusens fire stadier. Begrebssparrene kollektivitet/individualitet (væren – det statiske princip) og det disciplinerende/grænseoverskridende (handlen – det dynamiske princip) er defineret igennem hverdagsbevidstheden. Her optræder de som determinanter vævet ind i hinanden og er fra situation til situation medbestemmende for vore handlinger og beslutninger. I rusens mytiske univers må de nødvendigvis foldes ud og kommer dermed netop til at skabe et bestemt strukturelt forløb.

Rusens første fase

Rusens første fase er defineret igennem dels det kollektive, dels det disciplinerende princip. I overgangsritualet udtrykkes disse principper klart ved gæsternes ankomst, hvor gæsternes rolle er defineret igennem deres forhold til den centrale begivenhed. I relation til gnaslguFs jubilæum ses udfoldelsen af denne fase fx i bussen, hvor personerne bliver præsenteret for hinanden via navneopråb og i øvrigt bruger busturen til at hilse på hinanden og udveksle nyheder om foreningen gnaslguF. Ved ankomsten til bryggeriet introduceres gæsterne for aftenens „guide“ – bryggeriets repræsentant, som nu tager over og fortæller gæsterne, hvorledes aftenen på bryggeriet vil forme sig. Herefter bliver gæsterne placeret ved små enkeltborde, hvor tiden, indtil maden serveres, bruges til at præsentere sig selv og til small talk i al almindelighed. Det taltes funktion i denne første fase har således både en præsentativ og en skabende funktion, idet samtalen også har til formål at opstille det mytiske rum, hvori den aktuelle begivenhed skal udspille sig.

I forbrødringsritualet genfindes ovennævnte principper, omend de her kommer til udtryk på en noget anden måde. Som i overgangsritualet er også forbrødringsritualets første fase præget af small talk, samtalen er imidlertid orienteret mere mod repræsentation end mod præsentation, idet der hovedsagelig udveksles interne „siden-sidst-nyheder“. Da de tiloversblevne medlemmer af gnaslguF sætter sig ved et fælles bord i musikværtshuset, er det da heller ikke mere foreningen gnaslguF, der tales om – nu centrerer samtalen mere omkring almindelig sladder og nyhedsudveksling, som den kommer til udtryk mellem gamle venner. Talens funktion i denne første fase er således hovedsagelig at redefinere både rummet og deltageres kollektive positioneringer i dette.

Rusens anden fase

Hvor rusens første fase opleves som en underordning af det individuelle i forhold til det kollektive, løses der i anden fase op for en orientering mod den enkelte deltager. I overgangsritualet kommer dette til udtryk gennem en tiltagende hyldelse til enten centerperson eller den centrale begivenhed gennem taler, skåldudbringninger osv. Samtalerne gæsterne imellem bliver også mere personlige, private forhold drages frem og diskuteres, og samtalen foregår nu typisk i mindre grupper med to til tre personer. Det er her i denne fase, mine venner kommer frem med historien om den egentlige grund til min tilstedeværelse. Men eftersom det i denne fase er fuldt legalt at komme med disse mere personlige historier, og eftersom historien jo kun beviser, at jeg reelt har en relation til selve begivenhe-

den – så kommer afsløringen til at gå forholdsvis upågtet hen. I hvert fald kalder den ikke umiddelbart på voldsomme følelser hos nogen af de deltagende. I øvrigt er det prøvesmagningen af bryggeriets julebryg, der i det aktuelle tilfælde påkalder sig den største opmærksomhed som centralt menings- og diskussionstema. Denne „smagsdiskurs“ om de forskellige ølmærker er et væsentligt og centralt element i foreningen gnaslguF. I forbindelse med vinindtagelse er den verbale kultur jo oplagt: årgang, druesort og produktionssted diskuteres ud fra smag og bouquet. Og i forlængelse af vinens indtrængen på det danske marked har øllen derfor fået status af en lidt barbarisk drik. Men ved at overtage det smagstema, der jo traditionelt er forbundet med vinindtagelsen, og overføre det på indtagelsen af øl, får foreningen transformeret det barbariske til det eksklusive.

I forbrødringsritualet er det gruppenormerne, der sætter dagsordenen for den individuelle meningsudveksling i rusens anden fase. Hvor den første fase således var en redefinering af rummet og individernes positioner i dette, kan den anden fase ses som en redefinering af det enkelte individ. Søgelyset rettes mod jeget, det gælder om at profilere sig selv. I denne fase opfatter det enkelte individ sig selv som mere talende og talende til flere. De andres udsagn opleves som med- eller modspil og høres hovedsagelig som indgangsbøn til ens egen replik. Da fasen stadig er domineret af det disciplinerende princip, former disse talehandlinger sig som en diskussion og har diskussionens form. For den ædru udenforstående er det dog som regel en diskussion uden logik, idet der ikke arbejdes henimod en afklaring eller konklusion. I denne fase genfødes individet som et selvstændigt og meningstilkendegivende væsen ud af den kollektivitet, der dominerede rusens første fase, og det er måske dette, der for den enkelte føles som, at „hæmningerne begynder at forsvinde“.

Rusens tredie fase

Dette stadie er defineret igennem dels det individuelle, dels det grænseoverskridende princip. Det grænseoverskridende skal her ses som en overskridelse af grænser, der er bundet til hverdagsnormerne – både individets og gruppens egne hverdagsnormer og det omgivende samfunds. Og i denne fase kommer forskellen mellem overgangsritualet og forbrødringsritualet nok mest markant til udtryk.

I overgangsritualet er den grænseoverskridende handling rammesat på forhånd, idet den relaterer sig til den aktuelle og centrale begivenhed. Ved gnaslguFs 10-års jubilæum bliver det optagelsesprøven for medlemmet „æterdreng på prøve“, der gestaltes som grænseoverskridende handling. Medlemmet søger for, at de øvrige deltagere gratis får adgang til et musikværtshus i byen og ovenikøbet får serveret gratis øl – og hermed er kriterierne for et vellykket forløb opfyldt.

I forbrødringsritualet er denne fase også en mulig skueplads for den grænseoverskridende handling, der nødvendigvis må finde sted, inden ritualet kan afsluttes. Såfremt historien produceres på dette stadium, er handlingen personorienteret og har som oftest rod i et behov for emotionel udrensning. Det er fasen for de individuelle betroelser, hvor man pludselig finder sig selv berettende om dette eller hint, som man ellers havde forsvoret nogensinde at fortælle om. Hvor anden fase var domineret af den individuelle meningstilkendegivelse, så er tredie fase domineret af en fremvisning af følelser.

Rusens fjerde fase

Rusens fjerde stadie er defineret af dels det kollektive, dels det grænseoverskridende princip. Også dette stadie adskiller sig markant i henholdsvis overgangs- og forbrødringsritualet. I overgangsritualet sætter det kollektive princip sig ofte igennem ved, at deltagerne samles til indtagelse af nok et måltid – eller eventuelt fælles oprydning. Det grænseoverskridende princip fungerer her primært i forhold til en opløsning af det midlertidige fællesskab, og fasen er således præget af almindeligt opbrud, hvor gæsterne forlader scenen næsten samtidig.

I forbrødringsritualet kan denne fase have forskellig udformning. Såfremt den grænseoverskridende handling er produceret i tredje fase, vil individerne i fjerde fase synke tilbage i det kollektive, hvor det passerede bearbejdes, og gruppen cementeres i en ny orden. Men såfremt den historieproducerende aktivitet endnu ikke har fundet sted, må der nu med udgangspunkt i en kollektiv indsats produceres en sådan. Ved gnaslgUFs 10-års jubilæum bliver jeg selv til en sådan „historie“, idet min rolle som observatør ikke kan accepteres i et forbrødringsritual. Stillet over for et sådant utryghedsskabende fremmedelement indtager gruppen en kollektiv, afvisende holdning, som netop bevirker, at jeg forlader den.

Opsamlende bemærkninger

Med henblik på beskrivelse og analyse af rusens univers må deltagerobservation siges at være en nødvendig, omend særdeles svært håndterlig metode, da netop det grænseoverskridende element i rusen gang på gang resulterer i en opløsning af observatørens omhyggelige planlægning. Det er imidlertid også disse uforudsete begivenheder, der i sidste ende skaber den største indsigt og forståelse hos observatøren. Samtidig er der – i relation til alkoholbrug – visse andre vanskeligheder forbundet med sådanne studier. Jeg tror ikke, det kan undgås, at observatøren også nødvendigvis må drikke/beruse sig, netop for at få del i fællesskabets rusrum, med henblik på senere at kunne afkode den rituelle akt. Hvorledes man skal forholde sig til den syndefaldsproblematik og de etiske spørgsmål, der rejser sig i forbindelse med videreformidlingen af et sådant erfaringsgrundlag, har jeg endnu ikke svar på.

Noter

1. Projektet blev afrapporteret i 1994 som ph.d.-afhandling med titlen „Dansk alkoholkultur. Rus, ritual og regulering“.
2. Navnet gnaslgUF er bryggeriet Fuglsang stavet bagfra.
3. Der refereres her til bryggeriets almindelige pilsner: Hertug Hans.
4. Der refereres her dels til bryggeriets lyse øl, dels til en sodavand.
5. I Sønderjylland har man et ordsprog, der siger: I Haderslev er de fine, i Sønderborg vil de gerne være det, i Tønder ved de ikke, hvad det er, og i Åbenrå gider de ikke.
6. Afsnittet er en sammenskrivning af interview med Duumviratet.

Litteratur

- Elmeland, Karen
1996 Danskernes alkoholkultur. Rus, ritual og regulering. Holte: Forlaget SocPol.
- Henriksen, Øystein & Allan Sande
1994 Rus i fellesskap. Nordlands Forskning: NF-rapport 22.
- König, René
1981 Über einige ethnosozilogische Aspekte des Drogenkonsums in der Alten und Neuen Welt.
I: G. Völger (ed.): Rausch und Realität. Drogen im Kulturvergleich.
Köln: Rautenstrauch Joest Museum.
- Langer, Susanne K.
1967 Philosophy in a New Key: A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art.
Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Legnaro, Aldo
1981 Ansätze zur einer Sociologie des Rausches. I: G. Völger (ed.): Rausch und Realität. Drogen
im Kulturvergleich. Köln: Rautenstrauch Joest Museum.
- Lelander, Phillip
1998 Anden i flaskan. Stockholm: Symposion Forlag.
- Lévi-Strauss, Claude
1955 The Structural Study of Myth. Journal of American Folklore 270.
- Norell, Margareta & Claes Törnquist
1995 Berättelser om ruset. Stockholm: Symposion Forlag.
- Pedersen, Willy
1992 Övergångsriter, liminalitet, rus. Nordisk Alkohol Tidskrift 2.
- Skinhøj, Kirsten T.
1993 Forbrødringsritualer og rusmidler. København: Socialforskningsinstituttet, Rapport 93:5.
- Turner, Victor
1969 The Forest of Symbols. Ithaca: Cornell University Press.
1977 Process, System and Symbol: A New Anthropological Synthesis. Daedalus 3.
- van Gennep, Arnold
1969 [1909] The Rites of Passage. Chicago: University of Chicago Press.

